

צוואתו של יעקב

פרשת ויחי היא הפרשה האחרונה בספר בראשית, המתחיל בבריאת העולם, עובר דרך סיפורי האבות ומסיים בהשתקעות משפחת יעקב במצרים. הספר הבא, ספר שמות, עובר ממשפחה לעם ומספר על גלות מצרים והגאולה ומתן תורה. כך שהפרשה היא קו התפר שבין תקופת האבות לתקופת לידת העם, ובה מסופר על האירוע שחותם את תקופת האבות, פטירתו של יעקב אבינו.

זמן קצר לפני מותו, מכנס יעקב את בניו ונושא בפניהם מונולוג ארוך. הוא מדבר בפניהם על עם ישראל כעם, ועל משפחותיהם כשבטים גדולים היורשים את הארץ ויושבים בה. יש שם ברכות, הדרכות וגם נבואות שמדברות על מאות ואלפי שנים קדימה. הצוואה של יעקב וברכתו את בניו לפני לכתו מהוות החלק המרכזי של הפרשה.

וכך מספרת לנו התורה¹:

וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל בְּנָיו, וַיֹּאמֶר:

"הָאֶסְפוּ וְאֶגִּידָה לָכֶם אֵת אֲשֶׁר יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים.

הִקְבְּצוּ וְשִׁמְעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב, וְשִׁמְעוּ אֶל יִשְׂרָאֵל אֲבִיכֶם".

לאחר הקדמה זו, מתחיל יעקב אבינו לסקור את בניו אחד-אחד, לספר על נקודות החוזק או החולשה שלהם, לברך אותם ולספר מה יקרה לצאצאיהם לאורך ההיסטוריה.

אך מדברי ההקדמה של יעקב אנו מבינים כי הוא איננו מתכוון רק לתת 'צוואה' של הדרכות או ברכות, להנחות את העם שהולך ומתהווה, אלא גם לגלות עתידות. "את אשר יקרא אתכם באחרית הימים", זוהי לא פחות מהתנבאות על העתיד הכללי של עם ישראל.

1. בראשית, מט, א.

הגמרא² מגלה לנו, שברגע זה של העברת השרביט, של 'תום עידן האבות' והתחלת המסע הארוך של עם ישראל, יעקב מחליט לחשוף בפני בניו את 'הסוד' בה' הידיעה. אולי הסוד הכי כמוס ביהדות, התשובה לשאלת מיליון הדולר: מתי יבוא המשיח. אלא שברגע האחרון התוכניות משתבשות. ברגע האמת יעקב לפתע 'מאבד' את הסוד. הוא מרגיש שה' השכיח³ ממנו את מועד הגאולה.

כך אומרת הגמרא:

"ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם" - ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין, ונסתלקה ממנו שכינה.

יעקב מבין את המסר: ה' איננו מעוניין שהסוד ייחשף. בלית ברירה, יעקב משמיע בפני בניו דברים אחרים, אלו שמופיעים מולנו בפסוקים. את ה'קץ', את התשובה לשאלה מתי יבוא המשיח, הוא לוקח עימו אל הקבר.

נתבונן בסיפור הזה: יעקב קורא לבניו וחושב מה לומר להם לפני לכתו, מה תהיה ה'צוואה' שלו ומילותיו האחרונות שילוו את בניו. והוא מחליט שהדבר החשוב והיקר ביותר שאותו הוא צריך לומר ברגע הדרמטי ביותר בו עם ישראל 'יוצא לדרך', הוא תאריך ביאת הגואל. אך מתברר שלא, זה לא הדבר שצריך להיאמר בשעה זו, ולכן משמים מונעים ממנו לעשות זאת.

הסיפור הזה מעורר אצלנו שאלת בסיס. נקרא אותה בלשונו של הרבי:

בוודאי רצון יעקב לגלות הקץ היה
(לא כדי להראות שיודע הוא את הקץ,

2. פסחים, נו, א.

3. לפי דעה אחרת (המובאת בשיחה), יעקב לא 'שכח' את הקץ, אלא הרגיש שהשכינה - ששרתה עליו תמיד - הסתלקה, וזה היווה בעבורו סימן שעליו להמנע מגילוי הקץ (המחלוקת העמוקה בין שתי הדעות, מבוארת בשיחה, אך הביאור רחב ועמוק מכדי להיכנס לכך במסגרת זו).

מבלי צורך, אלא) כדי להביא על ידי זה
תועלת לשבטים, או לבני ישראל הבאים
אחריהם.

ודרוש ביאור, איזו תועלת היתה באה
לישראל לו היה מגלה הקץ בפניהם
באותה שעה?

יעקב לא בא להתיימר ולהראות יכולות נבואיות כדי להתרברב בפני
ילדיו שהוא יודע את הסוד. אפילו אדם פשוט, לפני פטירתו, לא מתכוון
להרשים או להראות יכולות. הרגעים האחרונים שבהם אדם נפרד
מהעולם ומותיר את צוואתו אינם זמן להתחכמויות ומשחקים. מובן
מאליו שברגעי הפטירה של יעקב אבינו, אבי כל עם ישראל, הוא מעוניין
להפקיד בידי בניו משהו מהותי וחשוב, להם ואולי אפילו לכל הדורות.

אם כך, מה הוא ביקש לעשות עם חשיפת הסוד? מה זה בא להשיג?

השאלה למעשה חזקה אף יותר. בלשונו של הרבי:

ואדרבה: אילו היה יעקב מגלה להם
הקץ, אשר זמנו הוא רק לאחרי כמה
אלפי שנים (כפי שרואים אנו עתה
שעדיין לא בא) – לא זו בלבד שעל ידי
זה לא היתה באה תועלת, אלא אדרבה -
הדבר היה גורם לבני ישראל שברון לב
עצום ונמיכות רוח⁴!

נתאר לעצמנו שיעקב אבינו קורא לבניו ואומר להם: "הקשיבו טוב:
הגאולה תבוא בתאריך זה וזה, בשנת חמש אלפים ושבע מאות פלוס. אז

4. בכמה מפרשים (ראה כלי יקר ריש פרשתנו. יפה תואר לב"ר עה"פ (פצ"ח, ב). ועוד) שמטעם
זה נסתם ממנו הקץ. אבל תמוה, מה היתה קס"ד דיעקב שביקש לגלות את הקץ?

עם ישראל יחזור לארצו ומלך המשיח יבנה את בית המקדש, אז יתחיל עידן חדש בעולם. אך עד אז - יעברו על עם ישראל אלפי שנים של צרות וטרגדיות ומשברים ואסונות". הרי חשיפת הסוד הזה עלולה להזיק יותר מאשר להועיל; הבשורה הזו הייתה עלולה לגרום לייאוש ושברון לב!

נחזור קרוב לשמונים שנה אחורה מהיום. נחשוב על היהודים המובלים בקרונות בקר אל מחנות המוות הנאציים כשהם שרים 'אני מאמין בביאת המשיח'. מה היה קורה אילו היה קם צדיק אחד ואומר להם: "דעו לכם שהגאולה תבוא רק בעוד עשרות רבות של שנים. לא אתם ולא ילדיכם תזכו לראותה". זה רק היה מחמיר את המשבר ומחליש את האמונה!

אז מדוע יעקב אבינו כל כך רצה לחשוף את התאריך?

ומצד שני, אם אכן יש תועלת בחשיפת התאריך - מדוע הקדוש ברוך הוא מנע זאת מיעקב?

לפני הזמן

נדמה שיש כאן שתי גישות שונות בשאלה האם נכון לגלות את הקץ, וכדי להבין אותן עלינו להתעמק קודם במשמעות המושג 'גילוי הקץ'.

לגאולה נקבע מראש תאריך בו היא תתרחש. יש יום נקוב שבו כל זה אמור לקרות: שיאו של תהליך שבו העולם יגיע לשלמות פנימית ואז ישתרר שלום עולמי, בית המקדש השלישי ייבנה ויחזור לפעול, מלך המשיח ישלוט בארץ וכל העולם יעבוד את ה'. אלא שהתאריך הזה הוא לא סופי. תאריך הקץ הוא המועד בו תתרחש הגאולה לכל המאוחר, יהיה מה שיהיה. אבל ניתן בהחלט להקדים אותו, ויתכן שהגאולה תבוא לפני כן.

כך אומר הנביא ישעיה באחת מנבואות הגאולה⁵: "אֲנִי ה' בְּעֶפְתָּה אֶחְיֶשְׁנָה" - ה' אומר על הגאולה: בזמנה אמהר אותה. חז"ל עומדים על

הפרדוקס הזה, ומסבירים: "זכו - אחישנה, לא זכו - בעיתה". כלומר, אם עם ישראל יזכה לכך רוחנית, ה' יחיש את הגאולה ויביא אותה מוקדם מהמתוכנן; אם לא, היא תבוא במועד הנקוב מראש, "בעיתה".

דוגמה לנקודת זמן 'לא סופית' אפשר למצוא בפרשה הקודמת, פרשת ויגש. קודם לכן התורה מספרת על פתרונו של יוסף לחלום פרעה, הצופה שבע שנות שובע שאחריהן יבואו שבע שנות רעב. ואכן, שבע שנות שפע כלכלי עוברות על מצרים, ואחריהן מתחילות שנות הרעב. אך כאשר קוראים את המשך הסיפור מגלים שהעבודה החקלאית במצרים חוזרת לפעילות אחרי שנתיים בלבד של רעב. מה קרה? יעקב ירד עם משפחתו למצרים, וזה הביא ברכה למדינה ושינה את המציאות.

כך גם בנוגע לגאולה. ישנו 'קץ' קבוע, תאריך שבו אמורה להתרחש הגאולה, אך ניתן להקדים אותו ולחסוך בכך מאות ואולי אלפי שנות גלות.

וזו הסיבה לכך שיעקב לפני מותו מחליט לחשוף בפני בניו את ה'קץ', את התאריך הסופי לגאולה. הוא התכוון להראות להם את היעד ולדרבן אותם לא לקחת את זה כנתון אלא לעשות מה שצריך כדי להקדים את הגאולה.

נקרא את הדברים בלשונו של הרבי:

יש לומר שכוונת יעקב היתה, שכאשר ידעו ישראל בעת גילוי הקץ שתלוי הוא בענין "זכו" (כנ"ל), אזי יוסיפו הם בקיום "זכו" (בעבודת ה') שלהם, והוספה זו תקדים את הגאולה - שתבוא עוד בטרם הקץ שנקבע, ועל-דרך מאמר רז"ל: "זכו - אחישנה".

6. סנהדרין, צח, א.

7. סנהדרין צח, א. הובא בפרש"י ישעיה ס, כב.

ויש לכך גם תקדים היסטורי - בלשונו של הרבי:

ועל-דרך מה שמצינו לגבי יציאת
מצרים גופא:

אחד הטעמים⁸ לזה שנמשכה גלות
מצרים רק רד"ו שנה - ולא "ארבע מאות
שנה" כפי שנקבע בברית בין הכתרים -
היה, שקושי השעבוד השלים את המנין
(ד"ארבע מאות שנה").

ואם כן מובן, שכשם שההוספה
בשעבוד (קושי השעבוד) הקדימה את
הגאולה - על-דרך-זה (ובמכל-שכן⁹)
היה הדבר נגרם על-ידי ההוספה בענין
"זכו", בטובה¹⁰.

בברית בין הכתרים¹¹ מגלה ה' לאברהם שעם ישראל יהיה משועבד
במצרים במשך ארבע מאות שנה, אך למרות זאת, במציאות יציאת
מצרים התרחשה לאחר מאתיים ועשר שנות ישיבה במצרים בלבד. לאן
נעלמו עוד מאה ותשעים שנה? המפרשים¹² מסבירים שהסבל שחוו בני
ישראל בגלות מצרים היה קשה כל כך, שבחשבון הכללי זה 'חסך' שנות
גלות והקדים את הגאולה.

8. רלב"ג לך שם. ש"ך עה"ת (לך שם. שמות ג, ז. בא שם).

9. דמרובה מדה טובה (סוטה יא, א).

10. וגם על פי פשוטו של מקרא מובן שאפשר לומר כן, כפרש"י (ויגש מז, יט) "מכיון שבא יעקב
כו' וכלה הרעב", אף שהיה צ"ל הרעב עוד חמש שנים.

11. בראשית, טו, יג.

12. רלב"ג ועוד.

ואם ייסורים יכולים לקצר את זמן הגלות, בוודאי שלמצוות ומעשים טובים יש כוח חיובי להניע את השינוי ולהקדים את הגאולה מהמועד המקורי שלה.

זו הייתה המחשבה של יעקב, שרצה לחשוף בפני בניו את הקץ. נקרא את הדברים בלשונו של הרבי¹³:

הטעם שביקש יעקב לגלות את הקץ
 .. כי באם בניו היו יודעים שהקץ רחוק
 כל כך (שזה מראה גודל החטאים שגרמו
 לזה), היו מוכיחים את יוצאי חלציהם
 (לא רק להישמר מחטאים גדולים כאלה,
 כי אם גם) שיוסיפו בתורה ומצוות כדי
 לזרז ולהקדים את הקץ!

יעקב אבינו רוצה בזמן פטירתו להעניק לבניו את המתנה הגדולה ביותר לעם ישראל במשך הדורות. הוא מבקש לגלות להם את הנקודה הסופית בה מיועדת הגאולה לבוא, כדי להראות להם שהמצב אינו פשוט ודרושה עבודה רבה, ובמקביל, כיצד כל מעשה נכון מקדם את הגאולה יותר.

כשיעקב ניגש לגלות את הקץ, הוא מתכוון לומר לבניו כך: "דעו לכם כי בכל מקרה הגאולה תבוא בוודאי בעוד כך וכך שנים, ולא משנה איך תתנהגו. אכן, מדובר על זמן של אלפי שנים, ולכן המשימה להחשת הקץ המוטלת על כתפיכם וכתפי צאצאיכם היא כה קריטית. דעו כי כל מעשה טוב, כל תפילה, כל לימוד, מקדמים את הגאולה בעוד יום, בעוד שבוע, בעוד שנה. תראו כמה רחוקה היא הגאולה נכון לעכשיו, ודעו כי העבודה המוטלת על כתפיכם רבה!".

13. בהערה 28. נקטנו באופן כללי את הביאור המופיע בהערה שם. בפנים השיחה (סעיף ד) מבואר באופן אחר, שיעקב ביקש לגלות לבניו כי זמן יציאת מצרים (בעוד פחות ממאתיים שנה) הוא זמן מסוגל לגאולה העתידה, ותלוי במעשיהם.

גילוי הקץ הוא לא רק זריקת מוטיבציה לעם ישראל, אלא משהו עוצמתי הרבה יותר. ידיעת הקץ מגביהה את האדם לראות את ההיסטוריה 'מלמעלה', היא כמו 'ספוילר' שאחריו כל הסיפור נראה אחרת לגמרי. מי שיודע את הסוד חי אחרת לגמרי, כמו יעקב עצמו - והוא רצה להעלות גם את בניו ל'נקודת התצפית' הזו, ממנה רואים את הקץ וחשים איך כל מעשה טוב מקדם את הגאולה.

עם 'אוצר' כזה בידם, תהיה עבודת בני ישראל בגלות אפקטיבית וקלה הרבה יותר, מה שיגביר את הסיכויים שהגאולה אכן תוקדם. כמו תחזית שמגשימה את עצמה, אבל הפוך. יעקב אבינו רצה לגלות לעם ישראל את התחזית, כדי שהם יבינו כמה זה דורש מהם לא להיות שאננים וכמה כוח יש להם ביד לשנות אותה!

בדורנו, ברגעים האחרונים של הגלות, לפעמים נופלות לנו מחשבות של 'אוש כשאנו חושבים על הגלות המתמשכת. אך למען האמת - ככל שהזמן עובר אנו רק מתקרבים לרגע האמת, לביאת המשיח.

משל מפורסם מדמה את הציפייה לגאולה, שלא נחלשת עם הזמן אלא רק הולכת ומתחזקת, לאדם הנובר בתוך קופסה גדולה המלאה פתקים. כל הפתקים שבקופסה נראים זהים, כולם ריקים. אך הוא יודע כי על פתק אחד רשום הקוד המוביל אותו אל כספת נכספת. האיש מוציא עוד ועוד פתקים מהקופסה, פותח אותם ומגלה שהם ריקים. אך עם כל פתק היוצא מהקופסה התקווה שלו מתחזקת, כי הסיכויים להגיע לפתק המבוקש רק גדלים.

נתאר לעצמנו שהיינו מציבים בפני אותו אדם מכשיר מדידה שמראה כמה פתקים יש בקופסה בכל רגע נתון. הוא ניגש לקופסה ורואה על הצג סכום של כמה עשרות אלפי פתקים. הדבר אינו גורם לו לאכזבה, אלא למוטיבציה גדולה. הצג ממחיש לו כמה המלאכה שלפניו רבה, וכי עליו להספיק ולפתוח כמה שיותר פתקים ולנצל היטב את הזמן. וככל שהוא מתקדם, עם כל פתק שיוצא מהקופסה, המכשיר מראה לו איך הוא מתקדם אל היעד.

'מכשיר המדידה' הזה הוא 'הקץ' אותו מבקש יעקב לחשוף לבניו.

אתנחתא

גאולה במו ידינו

אך, כפי שאמרנו - יד ה' מנעה מיעקב לעשות את זה ולחשוף את הרגע.

המפתח שיאפשר לנו להבין מדוע ה' העדיף דרך אחרת, הוא ההבנה כי את הגאולה אנו יוצרים על ידי הגלות. הקדוש ברוך הוא יכול היה ליצור מלכתחילה את המצב המושלם, בו כל העולם יעבוד את ה' ויעסוק רק בענייני קדושה, ללא קשיים, ללא אתגרים גשמיים או רוחניים, ללא יצר הרע. אך ה' העדיף לעשות זאת בדרך אחרת, דרך בה אנו נקבל את העולם כמוצר גלם ובכוחות עצמנו נביא אותו לשלמות. וכך מלמד אותנו אדמו"ר הזקן בתניא¹⁴: "תכלית השלמות הזו של ימות המשיח ותחיית המתים, שהוא גילוי אור אין סוף ברוך הוא בעולם הזה הגשמי, תלוי במעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות".

כשיהודי חי חיי שגרה בעולם הזה, חיים בהם יש לו התמודדויות ואתגרים, ואת החיים הללו הוא חי לפי הוראות התורה, לומד תורה ומקיים מצוות - במעשיו אלו הוא יוצר את הגאולה. המעשים הטובים הנעשים בגלות הם-הם שמביאים את העולם לשלמות הזו של נוכחות אלוקית שממלאת הכול.

שמירת המצוות תחת השלטון המצרי בגלות מצרים, קיום חיים יהודיים בבבל שתחת שלטון נבוכדנצר, מסירות נפש על שמירת שבת תחת אימת הכנסייה בספרד, או הדלקת נרות חנוכה מאולתרים במחנה עבודה נאצי בפולין - כל אלו מאירים ניצוצות של קדושה בכל נקודה בעולם, וכולם יחד יוצרים את מצב הגאולה.

גם בזמננו, כשיהודי עובד קשה בשביל פרנסה ולמרות זאת קובע עיתים לתורה, מתנהג ביושר ונותן צדקה, כאשר הוא חווה התמודדות רפואית ומקפיד תוך כדי כך על כל כללי ההלכה של צניעות וכשרות, כאשר הוא חי בעולם המודרני המלא גירויים ופיתויים הנוגדים את דרך התורה ובכל

זאת מחנך את ילדיו בדרך ישראל סבא - הוא 'מכניס' קדושה בכל דבר שבא אתו במגע וכך במו ידיו הוא מביא את הגאולה.

ומדוע ה' רצה שהגאולה תבוא דווקא על ידינו? נקרא את ההסבר בלשונו של הרבי:

השלימות בעבודת האדם, שעל ידי זה מתעלה למצב של "זכו", היא כאשר עבודתו היא בכחינת "מלאכתך אשר תעשה",

ועל-דרך מאמר חז"ל¹⁵ "אדם רוצה בקב שלו, יותר מתשעה קבין של חברו".

טבע האדם רוצה הישג עצמי. ככל שאדם מזיע יותר בעבור דבר שהשיג, כך הוא נהנה ממנו יותר. למרות שהירקות במכולת יפים וגדולים, אין טעים יותר מסלט ירקות שאותם גידלת בעצמך בערוגה, חלות ביתיות יהיו טעימות יותר מחלות שנאפו במאפיה, ילדים (וגם מבוגרים) נהנים מעבודות יצירה אישיות, וכן הלאה. הישג אישי שהשגת בעשר אצבעותיך יספק וימלא אותך הרבה יותר, גם אם ההישג הוא מזערי ורק "קב אחד", מאשר מתנה גדולה פי אלף שלא אתה יצרת.

וכך גם בנוגע לגאולה. רצון ה' שהגאולה תהיה 'יצירה' שלנו, של עם ישראל במשך כל הדורות. ה' נותן כוח ומסייע לעבודה הרוחנית, אבל בסופו של דבר הבחירה אם לקום ולעשות היא שלנו; המאמץ וההתמודדות הם שלנו.

וזה לא רק הסיפוק מהתוצאה, יש כאן משהו עמוק יותר. בלשונו של הרבי:

כדי שהגאולה תהיה נצחית, ללא שינויים, גם עבודת ישראל (המביאה את

15. בבא מציעא לה, א.

הגאולה) צריכה להיות מעין זה - באופן של "לא שינית" ללא שינויים.

ולפיכך: כאשר עבודת האדם נעשית מצד הסיוע מלמעלה ולא ביגיעת עצמו, אזי¹⁶ אין "נצחיות" בעבודה זו - שהרי בשעה שיתעלם הסיוע מלמעלה, עלול האדם להיות יורד ממדרגתו, רחמנא ליצלן.

עבודת עם ישראל בקושי הגלות, גורמת לכך שהגאולה תהיה נצחית, שהיא תהיה מצב של אל-חזור. כשיהודי עובד את ה' 'לבד', בכוחות עצמו, זו הוכחה לכך שהוא אכן נאמן לתורה ולמצוות ללא פשרות. לכן גם בקושי של חיי השגרה הגלותיים הוא מתאמץ לשמור על התורה והמצוות בהידור, מעצמו. זה לא בגלל נוחות או כי משמיים נותנים לו יד ולוקחים אותו צעד-צעד; זה רק כי עבודת ה' היא חלק מהחיים שאי אפשר לוותר עליו. שמירת התורה והמצוות ללא תנאים ובלי כוכביות מביאה לידי כך שגם הגאולה תהיה ללא תנאי, לא תשתנה ולא תתבטל לעולם.

וזו הסיבה לכך שה' לא אפשר ליעקב לגלות את הקץ. בלשונו של הרבי:

וזהו הטעם לכך ש"נסתלקה ממנו שכינה":

אילו גילה יעקב את הקץ לבניו, אזי ההוספה שלהם בעבודת ה' (הבאה על ידי גילוי הקץ) - על-מנת להבטיח

16. ראה בכל זה לקוטי תורה ויקרא ב, סע"ב ואילך. וראה לקוטי שיחות חי"ז ע' 335 ואילך.

שיוסיפו ויתנעלו במצב של "זכור" גופא - לא היתה בכחינת "קב שלו", פעולה שלהם, כי היתה בה "תערובת" של עזר מלמעלה (גילוי הקץ).

ולפיכך "נסתלקה ממנו שכינה", כדי שעבודת ישראל תהא במצב של סילוק השכינה (והעלם הקץ) וממילא תהא בכח עצמם¹⁷.

נחזור למיטתו של יעקב אבינו, ערב פטירתו. יעקב יודע שגילוי הקץ 'יגביה' את בניו למקום אחר, שממנו הם יראו איך למעשים שלהם יש תוצאות, איך במו ידיהם הם מביאים את הגאולה.

זה אמור היה להקל עליהם לעשות את העבודה שהם צריכים לעשות, מפני שאם הם היו רואים שכל מעשה טוב מקדים את ה"קץ" - זה היה מדרבן אותם לעשות את העבודה טוב עוד יותר, כדי להקדים עוד יותר את הרגע הגדול. הם לא היו מגששים באפילה, בלי לדעת איזו השפעה יש למעשים שלהם, אם בכלל. פתאום ה"קץ" היה דבר מוחשי, היה לו תאריך יעד, ויותר מזה: זה עצמו היה מלמד אותם ששווה להתאמץ, שכדאי, כי תמיד אפשר להקדים עוד.

ומאותה סיבה בדיוק הקדוש ברוך הוא מעדיף שזה לא יקרה. ה' רוצה שנעשה הכול לבד, בעצמנו. שלא נסמוך על אף אחד, שלא נישען על העזרה מלמעלה; שנעשה הכול בעשר אצבעות - כדי שההישג הזה יהיה שלנו, כדי שהוא יהיה אמיתי יותר, נצחי ומושלם.

חשיפת מועד הגאולה עשויה להקל מאד על המשימה, אבל גם להפחית מהשלמות שלה. אפשר להמשיל את הדברים למפקד של יחידה מיוחדת שפקד על החיילים שלו לקפוץ מצוק גבוה אל התהום, בלי לגלות להם

17. גם י"ל - בכדי שתהיה עבודתם לא בשביל השכר דהקדמת הקץ.

שבאמצע גובה הקפיצה הוא פרס רשת ביטחון שקופה. אם הוא יגלה להם את הסוד, יהיה להם קל יותר לקפוץ - אבל זה לא יהיה מבחן נאמנות וציות מספיק טוב.

מושלם או מוקדם

אפשר לומר שיש כאן סוג של 'ויכוח' מה מכריע יותר - שהגאולה תהיה מושלמת או מוקדמת. בלשונו של הרבי:

כלומר:

יעקב היה חפץ למהר ככל האפשר את יציאת בניו מן הגלות, ואף שאז אולי יחסר בשלימות העבודה, מכל מקום, על ידי זה תוקדם יותר יציאתם מן הגלות (ובפרט - מערות הארץ) וכניסתם לגאולה האמיתית והשלימה...

אמנם, רצונו של הקדוש ברוך הוא היה שהגאולה תהיה בתכלית השלימות - דבר התלוי בשלימות העבודה של ישראל. ולכן "נסתלקה ממנו שכינה", ועל ידי זה ניתנה האפשרות לשלימות גדולה יותר בעבודה¹⁸.

יעקב אבינו דואג לילדים שלו. הוא רוצה שהם ייצאו מהברוך כמה שיותר מוקדם, גם אם זה דורש את 'גילוי הקץ' והמחיר של זה הוא עבודת ה' לא לגמרי עצמאית. אך ה' רוצה שהגאולה תהיה מושלמת, שהיא תבוא כתוצאה מעבודה רוחנית עצמאית לחלוטין של עם ישראל;

18. עד"ו מצינו ביציאת מצרים שבני ישראל בקשו להקדימה ולוותר על הרכוש גדול והקב"ה אמר שצריך להיות דוקא ברכוש גדול (ברכות ט, סע"א ואילך).

לכן הוא לא רוצה לתת להם קביים, גם אם המחיר הוא תוספת זמן בגלות.

החיים על פי תורה ומצוות בזמן הגלות כרוכים במאמץ, במיוחד בתקופתנו שמקדשת חיי חופש ועינוגים. המצב הזה עלול להיות מתסכל. יהודי יכול לומר לעצמו: "למה ה' לא נותן לי כוח ומרץ להשתתף בשיעורי תורה בהתמדה, ואולי אפילו להיות גדול בתורה, מבלי להילחם עם היצר? למה הוא לא 'לוקח' לי את היצר הרע ומאפשר לי להימשך רק לענייני קדושה?"

הטענה הזו לכאורה צודקת: אם ה' רק יסיר מאיתנו את הקושי, ונהיה טיפוסים עדינים ורוחניים יותר, שלא נמשכים רק לאוכל, שינה ושאר תענוגי העולם, כולנו נהיה צדיקים ועובדי ה' ונהפוך את העולם כולו בקלות וביעילות לארמון לה'! למה ה' יצר את העולם בצורה שדורשת מאמץ לעבוד אותו, קושי לחיות כיהודי טוב?

מסתבר שהשאיפה הזו דומה לבקשת 'גילוי הקץ'. אנו מעוניינים לקבל דחיפה מלמעלה במתנה, ואז נהיה קלים כנשרים בעבודת ה'.

אך ה' רוצה אחרת. הוא מונע את גילוי הקץ. הוא רוצה שהגאולה תבוא דווקא מתוך מאמץ, וזאת כי דווקא המאמץ הוא זה שמביא את הגאולה. ה' רוצה שאנחנו בעצמנו נתקדם צעד אחר צעד, עד שנכבש בעצמנו את המטרה ונגיע ליעד, בלי גלגלי עזר. לכן דווקא כאשר אנו מקיימים מצוות מתוך מאמץ ויגיעה, אנו מגשימים את המשימה לשמה נבראנו. הנחת תפילין **דווקא** ביום עמוס, שיעור תורה **למרות** כל המשימות שרובצות על כתפנו, הידור בכשרות **למרות** הקושי בהשגת מוצרים - הם אלו שהופכים את הגאולה ל'יצירה' שלנו, והם אלו שגורמים לכך שהיא תהיה מושלמת ונצחית.

כן לגלות

למעשה, הקץ לא התגלה לנו; אנחנו כמו עיוורים בארובה מגששים את הדרך ואכן עובדים במו ידינו ומביאים את הגאולה - בצורתה המושלמת. ובכל זאת, במובן מסוים יעקב אבינו כן צדק בגישת 'חשיפת הקץ'. ולא רק צדק, אלא שזה התממש.

קודם כל, עלינו להבין שאם יעקב אבינו "ביקש לגלות את הקץ", טעות זו לא הייתה. נקרא את הדברים בלשונו של הרבי:

כיון שיעקב הוא משלשת האבות,
 "שהן הן המרכבה... ולא נעשו מרכבה
 רק לרצון העליון לבדו כל ימיהם"¹⁹,
 בהכרח לומר, דזה ש"ביקש יעקב
 לגלות כו" (עד לרגע ש"נסתלקה ממנו
 שכינה") - היה בהתאם לרצון העליון,
 אשר גם באותה שעה היה יעקב מרכבה
 אליו.

על האבות הקדושים נאמר במדרש²⁰: הָאָבוֹת הֵן הֵן הַמְּרַכְּבָה.

אדמו"ר הזקן מסביר²¹ את המשמעות העמוקה של הביטוי הזה, כך: בעוד לאדם רגיל יש את חייו האישיים והפרטיים, לצד רגעים או כישרונות שאותם הוא מקדיש לעבודת ה' - חייהם של האבות הקדושים היו משועבדים לגמרי אך ורק לרצון ה'. לא רק שהם קיימו את כל המצוות ועבדו את ה' ללא הרף, אלא גם לא היו להם רגשות אישיים או חיים פרטיים. בחייהם הם ביטאו אך ורק את רצונו של ה' ואת ההגשמה בפועל של הרצון הזה.

מדובר על דרגה רוחנית גבוהה, שכמעט בלתי ניתנת לתפיסה. האבות הקדושים, וכמותם צדיקים יחידים במהלך הדורות, זכו להגיע למצב תודעתי של 'ביטול' מוחלט בפני ה', כך שגופם ונפשם מסורים לרצון ה' יתברך לגמרי, עשרים וארבע שבע, בלי שום משמעות למציאות האישית.

זו המשמעות בכך שהאבות נקראים 'מרכבה' לה'. לכלי רכב

19. תניא פכ"ג.

20. בראשית רבה, פרשה מז, ו.

21. תניא פרק לד.

(המסורתיים לפחות...) אין 'אוטונומיה', אין 'מסלול אישי'. הרכב לא נוסע לאן שהוא רוצה, אלא אך ורק לאן שהנהג רוצה. כלי הרכב מיוצר ומעוצב מלכתחילה כדי לאפשר לנהג לנתב את עצמו לאן שהוא מעוניין להגיע ובדרך שבה הוא רוצה לעשות זאת, כך שכשמסתכלים לאן הרכב נוסע אפשר לדעת לאן הנהג רוצה לנסוע. כך היו חייהם של האבות הקדושים. אפשר היה להסתכל על יעקב אבינו ולראות מה ה' רוצה. אם יעקב אבינו ביצע פעולה מסוימת, אין ספק שזה בדיוק מה שה' רצה באותה שעה.

והמסקנה לסיפור שלנו מתבקשת. אם יעקב ביקש לגלות את הקץ לבניו, אין כאן טעות או חישוב מוטעה. המחשבה של יעקב לגלות את הסוד מבטאת בדיוק את מה שה' רצה שהוא יחשוב באותו רגע. ולכן, למרות שבסופו של דבר זה לא התבצע והקץ נשאר חסוי, הרצון הזה של יעקב בוודאי התממש באיזו שהיא צורה.

נקרא את ההסבר לדברים בלשונו של הרבי:

זה ש"ביקש לגלות את הקץ" פעל
בישראל שיוכלו להגיע ל"גילוי הקץ"
בדרך מקיף - עבודת ה' באופן של חירות
מאומות העולם ומהיצר הרע.

נזכיר: יעקב אבינו רצה לגלות את הקץ כדי לגרום לתגובת שרשרת שבסופו של דבר תקדים את הגאולה. הוא רצה לתת לבני ישראל, לנו, את הכוחות לעמוד במשימה הגדולה ולסיים אותה מוקדם. בלשונו של הרבי (בהמשך השיחה): "זהו דיוק הלשון "ביקש יעקב לגלות", (גם) מלשון בקשה: יעקב ביקש מאת הקדוש ברוך הוא, שיהא גילוי הקץ, אשר על ידי זה ינתן סיוע לישראל בעבודתם, ויבטיח את זרוז בוא הגאולה".

ובמובן הזה, הבקשה של יעקב אבינו אכן התגשמה. אמנם הקץ לא התגלה לנו, אמנם לא קל לנו בגלות - אבל ה' נתן לנו את האפשרות ואת הכוח להתנתק מהצרות ומהבעיות של הגלות, גם הגשמיות וגם הרוחניות, ולחיות במודעות של תשוקה עצומה לגאולה למרות הכול.

בתקופתנו בוודאי, יש לנו את היכולת לעבוד את ה' בקלות ובשמחה, בדיעה שהגאולה קרובה כל כך וכל מעשה קטן יכול להיות זה שיכריע את הכף.

נקרא את דברי הסיום בלשונו של הרבי:

על ידי ההודעה ליהודי אשר "הנה זה משיח בא" ו"אנו רוצים משיח עכשיו" - פועל הדבר זירוז והוספה בעבודת ה', ותוספת זהירות יתירה שלא יהא ענין של "שמא יגרום [החטא] כו'" שיעכב חס ושלום את ביאת המשיח.

ובימינו אלה נוסף עוד ענין בזה: תורת אמת מודיעה²²: "כלו כל הקיצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה", היינו שהגמרא נקטה בפשיטות אשר הקץ כבר הגיע מזה זמן רב; וכל שנותר הוא²³ רק "שעתא חדא" [- שעה אחת]²⁴, "שְׁעֵיה"²⁵ ופניה של תשובה, המביאה לקיום "ומיד הן נגאלין"²⁶ מיד ממש "נְאוּ" [- עכשיו]²⁷ - בעגלא דידן.

22. סנהדרין שם.

23. ראה מאמרי אדמו"ר הזקן הקצרים ע' ריב.

24. זהר ח"א קכט, א.

25. מלשון וישע גו' לא שעה (ראה ספר המאמרים קונטרסים ח"ב ע' 792. ועוד).

26. רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.

27. בגימטריא ז"ן, איל הוי' - ראה בארוכה שיחת ש"פ צו, ה'תשמ"א.

סיכום

- א. שאלנו: אם גילוי מראש של מועד הגאולה עלול לרפות את ידינו, מדוע יעקב רצה לגלות אותו לבניו? אם הוא עשוי לעודד אותנו, מדוע ה' מנע מיעקב לעשות זאת?
- ב. הסברנו: לגאולה יש תאריך אחרון, אך ניתן להקדים אותה בעזרת פעולותינו. יעקב רצה לגלות את מועד הגאולה כדי שנקבל כוחות לעבוד ולהקדים אותה, אך ה' מנע זאת כדי שהגאולה תבוא כהישג שלנו בכוחות עצמנו ללא הקלות מלמעלה.
- ג. המסר לחיים: עלינו לשאוף להקדים ולזרז את ביאת הגאולה.